

Õiguskantsler

Teie 2.12.2011 nr

Õiguskantsler 26.03.2012 nr 7-4/111832/1201373

Seisukoht õigusrikkumise mittetuvastamise kohta Kinnipeetava suhtes alandava väljendi kasutamine

[...]

Pöördusite minu poole 02.12.2011 saabunud avaldusega, milles palusite kontrollida Viru Vangla vanglateenistuse ametniku [...] tegevust. Nimelt kirjeldasite oma pöördumises, et valvur kutsus Teid 02.04.2011 õhtuse loenduse ajal ning on kutsunud ka varem „mustaks“. Leiate, et see on äärmiselt alandav, kuna see kannab endas halvustavat tagamõtet ning on suunatud Teie päritolu ning välimuse vastu.

Teie avaldusele lisatud dokumentidest nähtub, et pöörasite sellele vangla tähelepanu juba 02.04.2011 seletuskirjas. Lisaks kinnitas Teie suhtes „must“ väljendi kasutamist kinnipeetavast tunnistaja [...] oma 11.04.2011 seletuskirjas ning see väide sai ära märgitud nii 27.04.2011 distsiplinaarmenetluse protokollis kui ka 02.05.2011 Teile distsiplinaarkaristuse määramise käskkirjas. Seda aga vaid viisil, kus valvur üksnes eitab juhtunut. Teie hinnangul on Viru Vangla jätnud tähelepanuta Teie kirjeldatud alandava kohtlemise juhtumi, kui ei alustanud selle teave pinnalt uurimist.

29.12.2011 teavitasin Teid kirjaga nr 7-4/111832/1106390, et otsustasin Teie kirjeldatud olukorda uurida ning pöördusin teabe ja selgituste saamiseks Viru Vangla direktori poole.

10.02.2012 vastas mulle Viru Vangla direktor ning m.h selgitas (tsiteerin):

„[...] on alates 01.03.2011 Viru Vangla viiendas üksuses. Viienda üksuse peaspetsialist-üksuse juhi 01.02.2012 õiendist [---] tulenevalt suhtles [...] kinnipeetavatega eesti keeles. Valvuri eestikeelne suhtlemine ei meeldinud S8 hoone osakondades S7, S8, S9, S10, S11 ja S12 paiknevatele võõrkeelt kõnelevatele kinnipeetavatele, mida kinnitavad korduvad kaebused [---][...] tegevuse peale seonduvalt eesti keele kasutamisega kinnipeetavatega suhtlemisel. Probleemi olemus nähtub [...] 12.04.2011 seletuskirjast, mille kohaselt kinnipeetav pidas valvuri poolt eesti keeles suhtlemist solvavaks.

[---]

Nähes, et valvur [...] jätkab korralduste andmist eesti keeles, mitte vene keeles, võtsid S8 kinnipeetavad [...] suhtes negatiivse hoiaku. Kinnipeetavad keeldusid [...]

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

poolt eesti keeles antud korraldusi täitmast, põhjendades, et nad ei saa eesti keelest aru. [...] suheldes käituti üleolevalt ja provotseerivalt ning kasutati valvurit alandavaid ja solvavaid väljendeid. Esines ka juhtum, kus kinnipeetav sülitas valvur [...] nähes põrandale.

[---]

Mööname, et vangla ei ole [...] suhtes 06.04.2011 algatatud distsiplinaarmenetluse raames ega ka eraldiseisvas menetluses väidet valvur [...] poolt kinnipeetav [...] suhtes sõna "must" kasutamise kohta uurinud, kuid vangla on seisukohal, et tegemist oli järjekordse provokatsiooniga valvur [...] suhtes, ajendatuna soovist temast S8 osakonnas vabaneda või allutada teda probleemide tekitamise läbi võõrkeelt kõnelevate kinnipeetavatega vene keeles suhtlema. Uurides täiendavalt 02.04.2011 S8 osakonnas toimunud intsidendi asjaolusid, andis [...] vanglale kirjaliku seletuse [---], millest tulenevalt ei ole ta [...] kohta 02.04.2011 väljendit "must" kasutanud. Vanglal ei ole alust [...] sõnades kahelda. Küll aga on vanglal alust kahelda kinnipeetav [...] väidete õigsuses, sest kinnipeetav on vanglateenistuse ametnike kohta valeväiteid esitanud ka varasemalt.

[---]

Juhul kui valvur kasutas siiski vestluse käigus sõna "must" või sellega sarnase kõlaga sõna, võib see olla käesoleval juhul kontekstist välja rebitud ja öeldu tähendus seeläbi meelevaldselt moonutatud. Samuti ei saa välistada võimalust, et kinnipeetavatele tundus valvuri poolt öeldud sõna neile tuttvana, kuid saamata tegelikult aru valvuri poolt öeldust omistasid tuttavlikule väljendile neile teada oleva sõnakuju. Oluline on siinkohal märkida, et kinnipeetavad, kes väidetavalt ei saa aru vanglateenistuse ametnike poolt päevast päeva korduvalt eesti keeles antud samadest ja tavapärastest korraldustest, võisid valvuri poolt lausunud sõnu valesti kuulda ja/või väärtalt tõlgendada.

[---]

Rõhutame veel kord, et ühelgi juhul ei ole õigustatud kinnipeetavaid solvav, alandav ja diskrimineeriv käitumine ning kinnipeetavate kaebustesse ametnike käitumise peale tuleb tõsiselt suhtuda ja juhtumi asjaolud igakülgsest välja selgitada. Käesoleval juhul on vangla seisukohal, et valvur [...] ei ole avaldaja suhtes solvavat, alandavat ja diskrimineerivat väljendit kasutanud.“

Lisaks selgub Viru Vangla direktori vastusest, et valvur andis 02.04.2011 intsidendi kohta eraldi kirjaliku selgituse ning temaga on 01.02.2012 läbi viidud põhjalik vestlus, mille aluseks oli nii Teie kui ka teiste kinnipeetavate esitatud kaebused. Valvurile selgitati probleemide olemust ning võimalusi nende lahenduseks. **Seega ei saa öelda, et Viru Vangla poleks Teie kirjeldatud juhtumile reageerinud ja sellega seoses midagi ette võtnud.** Oma vastusele lisas Viru Vangla direktor ka koopiad asjassepuutuvatest dokumentidest (s.h valvur [...] 31.01.2012 antud selgituse 02.04.2011 intsidendi kohta), mis tema esitatud teavet kinnitavad.

Vastavalt Eesti Vabariigi põhiseaduse (PS) §-le 10 on inimväärikus üks põhiõiguste tuumaks olev aluspõhimõte. Riigikohus on märkinud asjas 3-1-1-80-97, et inimväärikus on kompleksne põhiõigus, mille elementideks on m.h õigus heale nimele, õigus õiguslikule võrdsusele kõigi teiste inimestega ning õigus inimlikule identiteedile. Samuti on Riigikohus asjas 3-3-1-2-06 rõhutanud, et inimväärikus on põhiõiguste alus ning põhiõiguste ja -vabaduste kaitse eesmärk. Inimväärikus on osa põhiõiguste olemusest. Inimväärikust tuleb austada ja kaitsta. Õigus inimväärikale kohtlemisele laieneb igapähele, s.h kinnipeetavatele.

PS § 14 järgi on põhiõiguste järgimise kohustus pandud riigivõimule. Seega on Viru Vangla täidesaatva riigivõimu asutusena ja ka selle ametnikud kohustatud austama kinnipeetava inimväärikust.

Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee soovitus Rec(2006)2 „Euroopa vanglareeglistiku“¹ kohta (Euroopa vanglareeglistik) toonitab preambulas, et vabaduskaotusliku karistuse kohaldamine ja kinnipeetavate kohtlemine eeldab julgeolekuabinõude ja distsipliiniga arvestamist, kuid samal ajal tuleb tagada vanglas tingimused, mis ei riiva inimväärikust. Euroopa vanglareeglistiku p 72.1 rõhutab, et vanglate töös tuleb lähtuda eetilistest tõekspidamistest, mis seavad eesmärgiks, et kõikidel vangidel on õigus humaansele kohtlemisele ja inimväärikuse austamisele.

Nii ütleb ka vangistusseaduse § 4¹ lg 1, et kinnipeetavat koheldakse viisil, mis austab tema inimväärikust. Täpsemaid juhtnõore kinnipeetava inimväärikust austava kohtlemise tagamiseks annab Justiitsministri 13.11.2008 käskkirjaga nr 176 kinnitatud „Vanglateenistuja eetikakoodeksi“ p 2.3. Selle järgi kohtleb vanglateenistuja vange õiguspäraselt ning teeb kõik endast oleneva, et hoida ära nende füüsiline ja vaimne väärkohtlemine teiste ametnike poolt. Vastavalt koodeksi punktile 2.4 austab vanglateenistuja m.h vangide religioosset ja rahvuslikku kuuluvust. Ka Viru Vangla direktori 25.03.2009 käskkirjaga nr 1.1-1/61 kinnitatud „Viru Vangla kodukorra“ p 9.1 ütleb, et vanglateenistuja väljendub suhtlemisel kinnipeetavaga korrektselt ja viisakalt, keelatud on kinnipeetava solvamine või alandamine.

Piinamise ja Ebainimliku või Alandava Kohtlemise või Karistamise Tõkestamise Euroopa Komitee (CPT) on mitmes oma raportis käsitlenud vanglaametnike solvavat ja alandavat suhtlemist (s.h seoses kinnipeetavate religioosse või rahvusliku kuuluvusega) kinnipeetavatega ning leidnud, et vanglal tuleb järjepidevalt oma ametnikele meelde tuletada, et kinnipeetavate väärkohtlemine, s.t ka verbaalne väärkohtlemine on vastuvõetamatu ning karistatav.²

Teie väidete kohaselt kutsus valvur Teid korduvalt „mustaks“. Mõiste „must“ kohta annab „Eesti kirjakeele seletussõnaraamat“ mitmeid tähendusi. „Must“ võib olla miski, mis on nõe, tõrva värvi; tume, tõmmu, ebapuhas, määrdunud, millegagi koos, pesemata, koristamata, kasimata.³ **Leian, et suunatuna kinnipeetavale, kes on vanglaametnikust erinevast rahvusest, võib „must“ mõjuda teda solvava ja alandavana ning seada kahtluse alla kinnipeetava inimväärikust (s.h kinnipeetava rahvusliku kuuluvuse) austava kohtlemise tagamise vanglaametniku poolt. Selline praktika oleks kindlasti väär ja seda teadvustab direktori vastusest nähtuvalt ka Viru Vangla vanglateenistus.**

Hinnates vangla poolt mulle edastatud materjale, Teie avaldust ja selle lisasid, tõden, et minus ei tekkinud kogu teabe kogumis hindamisel piisavalt kindlat veendumust, et Teie kirjeldatud situatsioon tõepoolest sel moel aset leidis ja et valvur Teie suhtes teadvalt ja tahtlikult ebasobivalt väljendus.

Tallinna Ringkonnakohtu [...] otsuses haldusasjas nr [...] on osutatud sarnasele olukorrale, kus Teie poolt väidetud vanglateenistuse ametniku ebaõiget käitumist kinnitanud teiste kinni peetavate isikute seletuskirjad ei olnud kohtu hinnangul usaldusväärsed. Ka nähtub Viru Vangla lisatud materjalidest, et valvur [...] suhtes oli Teil ja teistel kinni peetavatel isikutel kujunenud negatiivne hoiak.

Arvestamist väärrib kahtlemata ka vangla väide, et isikud, kes enda sõnul riigikeelt üldse ei valda või valdavad seda minimaalselt (sedavõrd vähe, et ei saa aru isegi igapäevaselt antud rutiinsetest korraldustest) võivad riigikeelset kõnet kergesti ebaõigelt tõlgendada ja omistada öeldule neile sobivat tähendust.

¹ Kuigi Euroopa vanglareeglistiku sätted ei ole Euroopa Nõukogu liikmesriikidele kohustuslikud, peegeldavad need tulevikku suunatult liikmesriikide vangistusõiguse arengu suundasid ning neid tuleks käsitada eesmärkide ja põhimõtetenä, mille täitmise poole püüelda ja millest juhinduda Eesti õigusaktide tõlgendamisel ja rakendamisel. RKHKo 07.04.2010, nr 3-3-1-5-10, p 19.

² Vt nt Report to the Government of Ireland on the visit to Ireland carried out by CPT from 25 January to 5 February 2010, p 31.

Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.cpt.coe.int/documents/irl/2011-03-inf-eng.htm>; Report to the Italian Government on the visit to Italy carried out by CPT from 14 to 26 September 2008, p 13. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.cpt.coe.int/documents/ita/2010-12-inf-eng.htm>.

³ Eesti kirjakeele seletussõnaraamat. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://portaal.eki.ee>.

Need asjaolud vähendavad oluliselt Teie väidete ja neid toetava kaaskinnipeetava seletuskirja usaldusväärsust antud juhtumi asjaolude hindamisel.

Nagu eelpool öeldud, ei saa õigeks pidada vanglateenistuse ametniku poolt ebasobivate väljendite kasutamist suhtlemisel kinni peetavate isikutega. Teisalt ei saa lubada ka seda, et kinni peetavad isikud nõ „selekteerivad“ neile sobivaid vanglateenistuse ametnikke välja, väites alusetult, et neile mittesobiv ametnik on lubamatult käitunud. Selline võimalus tooks kaasa tõsise ohu vangla julgeolekule ja seal viibivate isikute elule ja tervisele, kuna kinni peetavate isikute poolt kergesti mõjutatavad vanglateenistuse ametnikud ei pruugi suuta tagada vanglas korda, kõigi isikute ohutust ning vangistuse täideviimise eesmärke.

Käesoleval juhul ei võimalda kogutud teave asuda küllaldase veendumusega seisukohale, et kõnealune intsident Teie väidetud moel tõepoolest aset leidis. Eeltoodud põhjustel püsib kõrvaldamata kahtlus, et Teie pöördumise ajendiks ei ole tegelikkuses aset leidnud sündmused või nende objektiivne ja moonutamata tõlgendamine ning ma ei näe ka võimalust õiguskantsleri pädevusse kuuluvate menetlustoimingutega täiendavaid tõendeid kogudes seda kahtlust veenvalt kõrvaldada. Sellises olukorras vanglateenistuse ametniku ebasobiva käitumise ja seeläbi Teie õiguste rikkumise möönmine ei ole võimalik.

[...], kokkuvõtlikult tõden, et tänaseks on mul teada Teie ja Viru Vangla vastukäivad selgitused 02.04.2011 juhtunust. Kuna Teie ja valvuri vahel toimunud suulise suhtluse sisu on tagantjärele väga raske või isegi võimatu kindlaks teha, ei ole mul võimalik tõsikindlalt väita, kas valvur kasutas Teie suhtes väljendit „must“ või mitte. Võin mõista Teie pahameelt, kuid pean siiski teatama, et kogutud andmed ei võimalda mul küllaldase kindlusega väita, nagu oleks Teie poolt kirjeldatud sündmused 02.04.2011 aset leidnud.

Lugupidamisega

Indrek Teder

Teadmiseks: Viru Vangla

Ksenia Žurakovskaja-Aru
E-post: ksenia.zurakovskaja-aruu@oiguskantsler.ee